

Załącznik nr 2
do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego

Dr Monika Niedźwiedź

Autoreferat
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych
po uzyskaniu stopnia doktora

I. Stopnie naukowe

Stopień doktora nauk prawnych (specjalność: prawo europejskie) uzyskałam na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 20 października 2003 r., po przedłożeniu rozprawy pt. *Umowy międzynarodowe mieszane w świetle prawa Wspólnoty Europejskiej*, której promotorem był prof. dr hab. S. Biernat. Opracowana na podstawie rozprawy książka ukazała się drukiem w 2004 r. i uzyskała III nagrodę Fundacji Promocji Prawa Europejskiego w konkursie organizowanym w 2006 r.

II. Zatrudnienie w jednostkach naukowych i działalność dydaktyczna

Od dnia 1 października 2004 r. jestem zatrudniona w Katedrze Prawa Europejskiego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego (obecnie na stanowisku adiunkta). W bieżącym roku akademickim prowadzę zajęcia dydaktyczne z przedmiotu „Prawo ustrojowe Unii Europejskiej” (ćwiczenia dla studentów kierunku prawo) oraz „Prawo europejskie” (wykłady dla studentów kierunku administracja). Prowadzę również wykład z europejskiego prawa administracyjnego dla uczestników studiów doktoranckich.

II. Działalność naukowo-badawcza

Moja dotychczasowa działalność naukowo-badawcza skoncentrowana była w największej mierze wokół następujących tematów: zagadnienie stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej (ze szczególnym uwzględnieniem umów międzynarodowych zawieranych przez UE z państwami trzecimi), zagadnienia europejskiego prawa administracyjnego i proces europeizacji krajowych porządków prawnych, a ponadto międzynarodowa współpraca i pomoc prawna w postępowaniu administracyjnym i sądownoadministracyjnym. Wyniki badań w tych obszarach zostaną przybliżone w dalszej części autoreferatu.

Szczegółowy wykaz publikacji mojego autorstwa stanowi załącznik nr 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego. Działalność naukowa w okresie po uzyskaniu stopnia doktora polegała także na aktywnym uczestnictwie w konferencjach naukowych. Część publikacji mojego autorstwa ogłoszonych w języku angielskim oraz udział w zagranicznych konferencjach naukowych obrazuje aktywność międzynarodową (np. wymienione niżej publikacje ogłoszone w języku angielskim oraz wykłady i referaty wygłoszone na konferencjach organizowanych przez uniwersytety w Trnawie, Mediolanie i Lejdzie).

1. Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej. Rezultatem prowadzonych badań w pierwszym z wyróżnionych obszarów badawczych jest m.in. monografia pt. *Umowy międzynarodowe mieszane w świetle prawa Wspólnoty Europejskiej*, Warszawa 2004, która bazowała na rozprawie doktorskiej. W kolejnych latach tematyka ta, ze szczególnym uwzględnieniem umów międzynarodowych zawieranych z państwami trzecimi, była przedmiotem moich dalszych badań, które zaowocowały między innymi następującymi publikacjami odnoszącymi się do dalszej działalności UE, zmieniającego się stanu normatywnego i nowego dorobku orzeczniczego:

- *External Relations of the EU and the Member States: Competence, Mixed Agreements, International Responsibility and Effects of International Law.* – FIDE 2006, National Reports, X. L. Xenopoulos (Ed.) National Report for Poland, Nicosia 2006;

- *More coherence in European Union's foreign policy? Remarks on the Lisbon Treaty* [w:] L. Jesień (red.) *European Union Policies in the Making*, Kraków, 2008;
- *International mixed agreements and the new member states of the European Union. Identifying some practical problems*, [w:] *The Role of International Law and European law in the 21st century in V4 countries*, Trnava 2009;
- *Joint Competence of the EC and its Member States as a Source of Divergent Interpretations of the TRIPS Agreement at Community and national Levels* [w:] J. Jemielniak, P. Miłkaszewicz (red.) *Interpretation of Law in the Global World: From Particularism to a Universal Approach*, Berlin-Heidelberg 2010; oraz
- *Komentarz do art. 205 oraz art. 215 do 218 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* [w:] A. Wróbel (red.) *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Tom II pod red. K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarc-Kuczer, Warszawa 2012.

Problematyka ta była również przedmiotem referatów, które wygłosiłam na konferencjach naukowych: referatu pt. *Five Years after ECJ 'Lugano II Opinion' – Its Current Developments and Further Consequences*” wygłoszonego w ramach *4th Journal of Private International Law Conference*, organizowanej na Uniwersytecie w Mediolanie, dnia 15 kwietnia 2011 r. (z uzupełniającym współuczestnictwem P. Mostowika) oraz referatu pt. *International mixed agreements and the new Member States of the European Union. Identifying some practical problems*, wygłoszonego na konferencji pt. *The role of international law and European law in the 21st century in V4 countries*”, zorganizowanej przez Trnavská Univerzita w Trnawie na Słowacji, dnia 13 października 2008 r.

2. Europejskie prawo administracyjne i kwestia europeizacji krajowych porządków prawnych. Rezultatem badań naukowych prowadzonych przeze mnie w drugim ze wskazanych wyżej obszarów badawczych są w szczególności następujące publikacje w piśmiennictwie prawniczym:

- *Rola agencji europejskich w strukturze instytucjonalnej Unii Europejskiej a postanowienia traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy*, [w:] S.

Dudzik (red.), *Konstytucja dla Europy. Przyszły fundament Unii Europejskiej*, Kraków 2005;

- *W kwestii prawa do dobrej administracji – między standardem europejskim a rodzimą tradycją oraz w kwestii pojęcia strony postępowania administracyjnego w kontekście nieprawidłowej implementacji dyrektywy 85/337 – głos w dyskusji*, [w:] K. Sieniawska (red.), *Samorządowe kolegia odwoławcze jako gwarant prawa do dobrej administracji*, Warszawa 2009;

- *Funkcjonowanie samorządowych kolegiów odwoławczych w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, *Casus* z 2011, nr 60;

- *Znaczenie prawa międzynarodowego i unijnego dla prawa administracyjnego i administracji publicznej w świetle Konstytucji RP*, (współautor: S. Biernat), [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego, Tom 2, Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej*; Warszawa 2014;

- *Administracyjne wykonywanie prawa Unii Europejskiej*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System prawa administracyjnego, Tom 3, Europeizacja prawa administracyjnego*, Warszawa 2014; oraz

- *Przekształcenia prawa o postępowaniu administracyjnym i postępowania egzekucyjnego*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.) *System prawa administracyjnego, Tom 3, Europeizacja prawa administracyjnego*, Warszawa 2014.

W związku z prowadzonymi badaniami w tym obszarze zostały przeze mnie również wygłoszone wykłady i referaty na konferencjach naukowych. Tytułem ich przykładu można wskazać wykład wygłoszony w Hadze pt. *Europeanization of Polish administrative law – questions of effective judicial protection*, dla uczestników szkoły letniej (*European administrative law and the Member States*) organizowanej przez Uniwersytet w Lejdzie (Leiden) w dniach 26-30 czerwca 2017 r. oraz referat pt. *Księga V modelu kodeksu postępowania administracyjnego Unii Europejskiej – Wzajemna pomoc. Uwagi wprowadzające i de lege ferenda* wygłoszony na konferencji

pt. *Model kodeksu postępowania administracyjnego UE - perspektywa polska*, organizowanej przez Uniwersytet Wrocławski dnia 22 kwietnia 2016 r.

3. Z badaniami nad unijnym prawem administracyjnym i kwestią europeizacji krajowych porządków prawnych ściśle związane są dalsze badania nad współpracą między organami i sądami różnych państw (w szczególności państw członkowskich Unii Europejskiej) w toku postępowania w sprawie administracyjnej. Ich głównym rezultatem jest monografia pt. *Międzynarodowa pomoc prawna w sprawach administracyjnych w świetle prawa unijnego*, Warszawa 2017. Została ona wskazana we wniosku wszczęcie postępowania habilitacyjnego jako osiągnięcie naukowe stanowiące wkład w rozwój dyscypliny w rozumieniu art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. i zostanie dokładniej przedstawiona w dalszej części autoreferatu.

IV. Osiągnięcie naukowe stanowiące wkład w rozwój dyscypliny w rozumieniu art. 16 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r.

Monografia mojego autorstwa pt. *Międzynarodowa pomoc prawna w sprawach administracyjnych w świetle prawa unijnego*, Warszawa 2017 stanowi pierwsze w polskiej literaturze kompleksowe opracowanie zagadnień związanych z międzynarodową (międzypaństwową) pomocą prawną na potrzeby postępowań w sprawach administracyjnych, w szczególności w sprawach powiązanych z dwoma lub więcej państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Podjęty w książce temat na tle krajowego prawa i piśmiennictwa jest ujmowany jako postępowanie administracyjne w obrocie z zagranicą, a niekiedy jako międzynarodowe postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne. Problematyka ta wymaga dokładnego badania w II dekadzie XXI w. z uwagi na specyfikę stanu normatywnego (na który składają się regulacje o genezie krajowej, umowy międzynarodowe i prawo Unii Europejskiej), liczne zmiany stanu normatywnego w ostatnich latach (w szczególności na skutek rozwoju prawa Unii Europejskiej oraz zmian regulacji krajowych odnoszących się do postępowań w sprawach powiązanych z innymi państwami członkowskim UE) oraz faktyczna intensyfikacja międzynarodowego obrotu osobowego i towarowego.

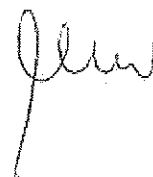
Podstawowym impulsem do podjęcia badań w tej dziedzinie są daleko idące skutki procesu umiędzynarodowienia stosunków społecznych i gospodarczych, który nasilił się w ostatnich dekadach XX w. i zrodził nowe wyzwania dla organów administracji publicznej i sądów orzekających w sprawach administracyjnych. W odniesieniu do Polski proces ten zintensyfikował się z początkiem lat 90 XX w., a po przystąpieniu do Unii Europejskiej nabrał nowego wymiaru. Istotne w praktyce stają się w związku z tym zagadnienia dotyczące międzynarodowego obrotu prawnego w sprawach administracyjnych, w szczególności tematyka międzynarodowej pomocy prawnej. Pomoc prawna jest tradycyjnym pojęciem języka prawnego i prawniczego w Polsce, które jest ugruntowane na tle postępowania cywilnego i karnego, a także występuje w licznych umowach międzynarodowych, których stroną jest Polska. Międzynarodowa (międzypaństwowa) pomoc prawna to udzielanie pomocy przy dokonywaniu doręczeń lub przy dokonywaniu innych czynności procesowych (m.in. w ramach postępowania dowodowego) na wniosek zagranicznego organu lub sądu, jak również wnioskowanie o udzielenie takiej pomocy przez zagraniczny organ lub sąd. Polega w szczególności na przeprowadzeniu czynności postępowania w sprawach administracyjnych na wniosek właściwego organu lub sądu państwa obcego oraz zwracaniu się przez polski organ lub sąd do właściwego organu lub sądu państwa obcego z wnioskiem o dokonanie czynności postępowania w sprawach administracyjnych.

Zagadnienia prawne, które powstają wokół problematyki wnioskowania do podmiotów zagranicznych o taką pomoc, jak również odnośnie do udzielania jej w kraju na wniosek obcego organu lub sądu, stały się w ostatnich czasach doniosłe z perspektywy naukowej i teoretycznej, ponieważ intensyfikacja obrotu międzynarodowego spowodowała szereg zmian krajowego i unijnego porządku prawnego. We współczesnej doktrynie prawa administracyjnego dostrzega się nawet potrzebę wyodrębnienia międzynarodowego prawa postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego oraz wskazuje się na konieczność refleksji pojęciowej i dalszych badań w tym obszarze.

Problematyka międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach administracyjnych wymaga obecnie dokładniejszego zbadania z kilku istotnych powodów. Po pierwsze, w ostatnich latach miała miejsce, nie tylko w Polsce, ewolucja

prawnej regulacji tych specyficznych obszarów postępowania administracyjnego lub sądownoadministracyjnego. Liczne zmiany polskiego stanu prawnego, w tym dodanie szeregu nowych szczegółowych przepisów w ustawach regulujących postępowanie administracyjne, egzekucyjne w administracji i sądownoadministracyjne spowodowały, że potrzebne stało się przeprowadzenia badań zmierzających m.in. do uogólnienia nowych rozwiązań prawnych oraz dokonania klasyfikacji tendencji występujących w dziedzinie postępowania administracyjnego i sądowno administracyjnego. Potrzebne stało się również dokonanie oceny kolejnych nowelizacji przyjmowanych przez ustawodawcę krajowego i prawodawcę unijnego, które w ich zamierzeniu mają odpowiadać na, sygnalizowane wyżej, wyzwania powstałe na początku XXI w.

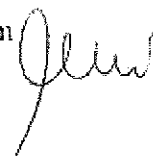
Po drugie, międzynarodowa pomoc prawna w multicentrycznym porządku prawnym jest przedmiotem regulacji prawnych o różnej genezie – prawa krajowego, międzynarodowego i prawa unijnego, co uzasadnia przyjętą w książkę systematykę i kolejność rozdziałów. Genezę omawianej problematyki stanowią rozwiązania pochodzące od ustawodawców krajowych, które następnie były stopniowo wypierane przez unormowanie wynikające z umów międzynarodowych, do których m.in. Polska przystąpiła, oraz prawo Unii Europejskiej. Współcześnie na rozwój regulacji w tej materii znaczny wpływ ma prawodawstwo o genezie międzynarodowej i unijnej, a mając na względzie dwustronną istotę omawianych zagadnień (wzajemne wnioskowanie o pomoc i jej udzielanie) należy zakładać, że w przyszłości rozwój prawa będzie następował na poziomie międzypaństwowym. Z uwagi na harmonizację w państwach członkowskich Unii Europejskiej w szeregu obszarach prawa administracyjnego oraz udział Polski w tej organizacji międzynarodowej szczególnie doniosła teoretycznie i praktycznie jest kwestia rozwoju prawa unijnego. Obecnie pewna część krajowych regulacji stosowanych przez polskie organy administracji publicznej i sądy administracyjne ma obecnie rodowód unijny, ponieważ treść nowelizacji ustaw krajowych stanowi rezultat wdrażania prawa unijnego do krajowego porządku prawnego. Na krajowy stan prawny oddziałują również umowy międzynarodowe zawarte przez Polskę, w tym konwencje powstałe pod auspicjami Rady Europy. Taki układ i specyfika źródeł prawa dotyczących międzynarodowej pomocy prawnej dają pole do badań teoretycznych zarówno nad specyfiką źródeł prawa

o genezie „niekrajowej”, jak i nad koegzystowaniem unormowań o genezie wewnętrznej oraz unijnej i międzynarodowej.

Po trzecie, mimo szczególnej obecnie praktycznej doniosłości w państwach członkowskich materialnych regulacji Unii Europejskiej, które dotyczą szeregu obszarów prawa administracyjnego, brak zharmonizowanych lub jednolitych unijnych ogólnych regulacji międzynarodowej pomocy prawnej w postępowaniach administracyjnych lub sądownoadministracyjnych. Powody takiego stanu prawodawstwa unijnego w zakresie współpracy organów i sądów w sprawach administracyjnych, wykazującego różnicę w porównaniu z wiążącymi państwa członkowskie regułami współpracy w sprawach cywilnych i karnych, stanowią kolejne interesujące z perspektywy teoretycznej tematy. Pojawia się także pytanie o to, czy współcześnie dotychczasowe mechanizmy międzypaństwowej pomocy prawnej są wypierane przez nowe środki i formy realizowania europejskiego prawa administracyjnego, czy też zachowują swoje znaczenie w tzw. europejskiej przestrzeni prawnej. Dokładniejszego zbadania z perspektywy prawa Unii Europejskiej wymaga też kwestia potrzeby zmian prawa w tym zakresie w przyszłości.

Osiągnięcie powyższych celów badawczych wymagało zastosowania kilku metod badawczych. Przyjęta w pracy metodologia kładzie nacisk na zbieranie, opracowywanie, analizę i interpretację materiału normatywnego. Zastosowanie metody formalno-dogmatycznej, polegającej na badaniu przepisów, pozwala na skonstruowanie docelowego modelu, którego częścią jest omawiane zjawisko międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach administracyjnych. Wobec silnego współcześnie oddziaływania na siebie różnych porządków prawnych, związanego ze zjawiskiem globalizacji, jak też wobec europejskich procesów integracyjnych, niezbędne jest również przedstawienie uwag prawnoporównawczych. Współczesne zjawisko multicytryczności (wieloskładnikowości) porządku prawnego jest przejawem współlistnienia regulacji prawnych pochodzących od różnych prawodawców (różnych centrów prawodawczych). Uwzględnienie komparatystyki służy zatem w monografii nie tyle referowaniu różnych możliwości regulacji spotykanych na świecie, ile uchwyceniu wzajemnych relacji między regulacjami prawnymi o różnej genezie, w tym składającymi się na system prawny obowiązujący w Polsce. W tym celu rozwiązania prawne na poziomie krajowym, międzynarodowym i unijnym zostały ujęte według tych samych kryteriów: analiza form

pomocy prawnej oraz trybu postępowania w ramach pomocy prawnej. Takie ujęcie umożliwia odnalezienie wspólnych elementów tych regulacji, a w konsekwencji nie tylko poznanie i zestawienie obok siebie norm prawnych, ale także całościowe przedstawienie i zrozumienie pewnego zjawiska oraz wypracowanie modelowych rozwiązań, które mogłyby znaleźć zastosowanie w europejskiej przestrzeni prawnej. Istotną metodą uzupełniającą, potrzebną do przeprowadzenia założonych badań, jest metoda historyczno-prawna. Pozwala ona nie tylko na oddanie kierunku ewolucji badanych zjawisk, ale przede wszystkim na zrozumienie genezy współczesnych rozwiązań oraz uzasadnienia ich pojawienia się oraz ewolucji w obrocie prawnym.

Praca jest podzielona na dwie zasadnicze części. Rozważania zawarte w pierwszej części książki ujmują zjawisko międzynarodowej pomocy prawnej z perspektywy norm prawnych o różnej genezie i mają w większej części charakter formalno-dogmatyczny.

W rozdziale pierwszym przedstawiono badania nad ewolucją przepisów prawa polskiego w zakresie postępowania administracyjnego ogólnego, podatkowego i egzekucyjnego oraz sądownoadministracyjnego z elementem zagranicznym. Analiza prawodawstwa polskiego odnoszącego się do postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego w zakresie obrotu zagranicznego wskazuje, że prawodawca polski już we wczesnych regulacjach okresu międzywojennego dostrzegał w pewnych aspektach konieczność uwzględnienia elementu zagranicznego w toku postępowania. Konieczność taką dostrzegano w związku z koniecznością doręczenia pism za granicę oraz wykorzystaniem zagranicznych dokumentów urzędowych jako dowodów. Przyjmowano, że władztwo państwa rozciąga się na jego terytorium oraz względem jego obywateli. Oba rodzaje powiązania (t.j. terytorialne i personalne) wyznaczały w konsekwencji zakres regulacji prawa krajowego związany z elementem zagranicznym w postępowaniu. Zjawisko globalizacji oraz członkostwo Polski w Unii Europejskiej przyczyniły się do częstszego pojawiania się elementu zagranicznego w sprawach administracyjnych.

W nowelizacji przepisów krajowych w ostatnich latach widoczne jest przełamywanie dotychczasowego rozumienia zasady terytorialności na potrzeby omawianych wzajemnych relacji międzypaństwowych. W coraz szerszym zakresie akceptowane są

przejawy działalności obcej władzy publicznej jednego państwa na terytorium innego państwa. Przejawem tych przeobrażeń jest m.in. dopuszczalność dokonywania na terytorium innego państwa członkowskiego doręczeń bezpośrednio przez pocztę, dopuszczalność przeprowadzania czynności procesowych przez urzędników organów państwa obcego na terytorium Polski oraz upowszechnianie się zasady bezpośrednich kontaktów między organami odnośnie do załatwianych przez nie spraw administracyjnych. Badanie doprowadziło do wniosku, że możliwość opracowania na poziomie prawa krajowego adekwatnych mechanizmów międzynarodowej pomocy prawnej jest jednak ograniczona. Prawodawca krajowy może bowiem uregulować na potrzeby konkretnego postępowania albo zasady występowania przez polskie organy i sądy administracyjne z wnioskiem o udzielanie pomocy albo zasady wykonywania takich wniosków skierowanych przez organy i sądy państw obcych. Prawodawca krajowy nie może jednak zagwarantować, że zagraniczne organy i sądy będą udzielały pomocy polskim organom i sądom na takich samych zasadach. Tymczasem regulacje obowiązujące w państwie, do którego wystąpiono z wnioskiem o udzielenie prawnej, mogą różnić się od tych, które obowiązują w Polsce. Regulacje o genezie wewnętrznej mają zatem charakter jednostronny (jednoetapowy) i nie gwarantują, że państwo obce będzie je akceptowało na swoim terytorium bądź będzie współpracowało przy ich realizacji na takich samych lub choćby zbliżonych zasadach, jak obowiązujące w Polsce. Z kolei stosowanie regulacji krajowych niejednokrotnie nie jest możliwe bez nawiązania współpracy z organami administracji publicznej innych państw. Wobec powyższego całościowa i efektywna regulacja obrotu prawnego z zagranicą musi następować, z natury rzeczy, przede wszystkim na poziomie międzynarodowym (międzypaństwowym).

W związku z powyższymi wnioskami wstępnymi w rozdziale drugim książki dokonano analizy dotychczasowego dorobku prawa międzynarodowego. Badanie przedstawione w tym rozdziale wykazały, że aktualnie brak jest w prawie międzynarodowym kompleksowej regulacji międzypaństwowej pomocy prawnej w sprawach administracyjnych, która obejmowałaby wszystkie istotne jej aspekty, w tym pomoc przy doręczeniach oraz szeroko rozumianą pomoc w postępowaniu dowodowym.

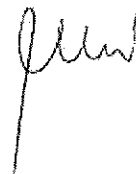
Umowy międzynarodowe wielostronne o wzajemnej pomocy w sprawach administracyjnych (t.j. konwencja z 1977 r. oraz konwencja z 1978 r.) wywodzą się z idei ramowej kodyfikacji pomocy wzajemnej w sprawach administracyjnych. Ich znaczenie praktyczne umniejszone zostaje przez niewielką liczbę ratyfikacji. Umową, która reguluje istotne aspekty pomocy prawnej, lecz jest przedmiotowo ograniczona, jest konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych z 1988 r. Konwencja ta zawiera rozbudowany katalog form pomocy tj. pomoc przy doręczeniach, postanowienia dotyczące wymiany informacji, jednoczesnych kontroli podatkowych, kontroli podatkowych za granicą oraz pomocy administracyjnej w poborze podatków. Z poddanego badaniom materiału normatywnego wynika, że nadal zachowane zostają tradycyjne sposoby komunikacji między państwami - porozumiewanie się drogą dyplomatyczną lub konsularną oraz przekazywanie wniosków rekwizycyjnych za pośrednictwem konsulów, postrzeganych jako przedłużenie funkcjonowania państwa. Jednak ten tryb z punktu widzenia szybkości realizacji wniosku o udzielenie pomocy oraz odpowiedzi na wniosek, jest czasochłonny.

Jedyną konwencją spośród umów międzynarodowych dwustronnych, która obejmuje omawiane zagadnienia, jest umowa z Rumunią z 1999 r. Poza tym pewne aspekty związane z obrotem z zagranicą zostały uregulowane w dwustronnych umowach konsularnych, jednak przeprowadzanie czynności rekwizycyjnych jest w nich podmiotowo ograniczone i dotyczy głównie obywateli państwa wysyłającego. Z kolei dwustronne umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania kładą nacisk przede wszystkim na współpracę międzynarodową państw w zakresie wymiany informacji.

Przeprowadzona w rozdziale drugim analiza potwierdza występującą współcześnie tendencję do ograniczenia zasady terytorialności działania władzy publicznej, czego wyrazem jest wprowadzanie form współpracy opartych na bezpośrednich kontaktach między organami (sądami), mających charakter wiodący względem subsydiarnych form pomocy drogą dyplomatyczną i konsularną. Umowy międzynarodowe stanowią z istoty bardziej adekwatny instrument regulacji międzynarodowej pomocy prawnej niż regulacje krajowe. Te ostatnie określają na potrzeby konkretnego postępowania administracyjnego wyłącznie połówkowe zasady, na których dane państwo godzi się udzielać innym państwom pomocy prawnej albo reguły, wedle których realizuje ono wnioski obcych państw dotyczące pomocy prawnej. Wynikające z praw krajowych

innych państw warunki występowania z wnioskami rekwizycyjnymi i realizowania wniosków rekwizycyjnych ustalone przez regulacje danego państwa nie muszą się pokrywać z warunkami określonymi przez inne państwo działające w charakterze adresata lub wykonawcy wniosku o pomoc prawną. Tak rozumiana jednostronność regulacji krajowych wprowadza element niepewności we wzajemnych relacjach. Natomiast pomoc prawna udzielana na podstawie umów międzynarodowych jest pomocą udzielaną na zasadach jednolicie określonych w umowie międzynarodowej w stosunkach między dwoma lub większą liczbą państw. Z istoty takiego samego obowiązywania konwencji międzynarodowej w obu umawiających się państwach wynika, że konwencja, w przeciwieństwie do prawa krajowego jednego z nich, może jednolicie normować oba etapy pomocy prawnej tj. zarówno warunki zwrócenia się o pomoc przez organy jednego państwa, jak i sposób jej udzielenia przez drugie państwo. Tym samym z samej okoliczności ujednolicenia prawa na obszarze ponadpaństwowym wynikają już pozytywne skutki dla badanego zagadnienia, co stanowi jeden z wniosków wyciągniętych i uzasadnionych w tej części monografii.

Rozdział trzeci książki dotyczy pomocy prawnej między państwami członkowskimi Unii Europejskiej, ukształtowanej fragmentarycznie pod wpływem prawa unijnego. Analiza przeprowadzona w tym rozdziale wykazała, że w prawie unijnym międzynarodowa pomoc prawna w sprawach administracyjnych została najszerzej wprowadzona w dziedzinie podatków i ceł. W tej dziedzinie regulacje prawa unijnego w dużej mierze odzwierciedlają unormowania konwencyjne. Natomiast w pozostałych dziedzinach, które były przedmiotem badania w rozdziale trzecim, na obecnym etapie rozwoju prawa unijnego rozwiązania dotyczące badanej pomocy prawnej nie mają kompleksowego charakteru. Są one ujmowane przeważnie jako jeden z aspektów szeroko rozumianej współpracy administracyjnej państw członkowskich. Niekiedy ograniczają się jedynie do ogólnego sformułowania obowiązku współpracy. Dominującą formą współpracy jest wymiana informacji, które są niezbędne dla ustalenia stanu faktycznego istotnego z perspektywy postępowania administracyjnego w danej kategorii spraw oraz dla zapobiegania naruszeniom prawa unijnego. Z tą formą współpracy wiąże się ściśle konieczność zachowania poufności informacji podlegających wymianie i ochrony danych osobowych osób, których informacje dotyczą oraz uprawnień procesowych tych osób w związku z podjętą przez organy administracji

publicznej współpracą. W omówionych aktach normatywnych pojawiają się charakterystyczne dla prawa unijnego formy współpracy nie tylko między państwami członkowskimi (współpraca horyzontalna), ale także między państwami członkowskimi a instytucjami unijnymi (współpraca wertykalna). Tendencja, która została zaobserwowana po zbadaniu prawa unijnego, to dążenie do bezpośredniej współpracy właściwych organów, nawet na najniższym poziomie instancyjnym. Rola organów centralnych bywa subsydiarna, w tym sensie, że ich zadaniem jest pomoc w razie trudności w ustaleniu organu właściwego w państwie wezwanym do udzielenia pomocy. Znamienne jest także, że unijne unormowania z zakresu międzynarodowej pomocy prawnej dotyczą organów administracyjnych. Brak jest regulacji, które dotyczyłyby współpracy sądów w sprawach administracyjnych. Współpraca w poszczególnych dziedzinach odbywa się niejednokrotnie przy wsparciu tzw. sieci współpracy tworzonych przez organy administracyjne państw członkowskich oraz przy zaangażowaniu wyspecjalizowanych struktur unijnych (agencji europejskich) lub powołanych specjalnie dla celów współpracy struktur (np. komitetów). Charakterystyczne jest również środowisko cyfrowe współpracy (wykorzystanie sieci informatycznych) oraz standaryzacja wniosków o udzielenie pomocy (opracowywanie wielojęzycznych formularzy).

Badania prowadzone w rozdziale trzecim potwierdzają, że współpraca między organami administracji publicznej państw członkowskich jest uruchamiana nie tylko z uwagi na obecność tzw. elementu zagranicznego, wynikającą z takich zjawisk jak: globalizacja, zwiększona mobilność osób lub skomplikowany charakter międzynarodowych powiązań kapitałowych. Istotnym czynnikiem uzasadniającym współpracę między organami administracji publicznej państw członkowskich jest także dążenie do skutecznego i jednolitego stosowania prawa unijnego oraz zapobieganie naruszeniom tego prawa. W świetle prawa unijnego międzynarodowa pomoc prawna nie jest już zatem tylko mechanizmem pozwalającym na uwzględnienie elementu zagranicznego w konkretnym jurysdykcyjnym postępowaniu administracyjnym, ale ewoluującym systemem rozwiązań, które stają się narzędziem gwarantującym pełną skuteczność prawa unijnego. Tym samym w świetle prawa unijnego pomoc wzajemna przekształca się w obowiązek współpracy. Obowiązek ten ma swoje źródło w prawie pierwotnym.

Część druga książki ma natomiast w przeważającej mierze charakter koncepcyjny. Jej celem jest pokazanie międzynarodowej pomocy prawnej w szerszej perspektywie europejskiego prawa administracyjnego, przy wykorzystaniu wniosków, do których doprowadziły badania przedstawione we wcześniejszych rozdziałach.

Rozważania zawarte w rozdziale czwartym stanowią odpowiedź na pytanie, czy bliższe relacje między państwami członkowskimi organizacji międzynarodowej o charakterze integracyjnym, jaką jest Unia Europejska, sprawiają, że w ramach tej organizacji dotychczasowe mechanizmy pomocy prawnej ewoluują bądź są wypierane przez inne metody współpracy. Analiza taka jest prowadzona w szerszym kontekście kooperacyjnego modelu realizowania europejskiego prawa administracyjnego w ramach wspólnej przestrzeni prawnej. Konieczność stałego współdziałania organów państw członkowskich między sobą oraz z instytucjami, organami i jednostkami organizacyjnymi UE stanowi cechę charakterystyczną kooperacyjnego modelu realizowania europejskiego prawa administracyjnego. Badania przedstawione w tym rozdziale wykazały, że międzynarodowa pomoc prawna w sprawach administracyjnych stanowi istotny instrument realizacji współpracy administracyjnej państw członkowskich. Ogólnie pojmowana współpraca administracyjna między państwami członkowskimi ma podstawy w prawie pierwotnym i stanowi obowiązek państw członkowskich, którego wypełnianie gwarantuje skuteczne i jednolite stosowanie prawa UE. Efektywna realizacja w praktyce ciężącego na państwach członkowskich obowiązku jest w obecnym stanie normatywnym trudna. Do podstawowych przeszkód w realizacji współpracy administracyjnej państw członkowskich zalicza się m.in. różnice w organizacji administracji państw członkowskich, brak jednolitej procedury administracyjnej i bariery językowe, co łącznie utrudnia znalezienie podmiotom zagranicznym właściwego organu w innym państwie członkowskim oraz rozstrzygnięcie sprawy administracyjnej, w której pojawił się element zagraniczny. W obecnym stanie normatywnym Unii Europejskiej nie przysługują kompetencje, pozwalające na ustanowienie jednolitych ram współpracy administracyjnej państw członkowskich, w tym obejmujących pomoc prawną. Brak kompetencji UE do przyjęcia ramowej regulacji odnoszącej się do pomocy prawnej w sprawach administracyjnych między państwami członkowskimi UE nie zwalnia jednak państw członkowskich z obowiązku współpracy. W interesie zatem państw członkowskich i ich obywateli leży

określenie ram prawnych i instytucjonalnych pomocy prawnej. Ujednoczenie lub zbliżenie prawa między państwami członkowskimi pozwoli im w sposób bardziej efektywny realizować ten obowiązek oraz stosować materialne regulacje prawa administracyjnego o unijnej genezie.

W rezultacie tych ustaleń w omawianym rozdziale zaproponowano umowę międzynarodową z udziałem państw członkowskich jako instrument dobrowolnej konwergencji administracyjnej. Badania nad źródłami prawa krajowego, międzynarodowego i unijnego pozwalają zaobserwować powtarzalność pewnych rozwiązań, które mogą stanowić wyjściowy materiał w pracach nad treścią takiej umowy międzynarodowej. W książce przedstawiono propozycje takich rozwiązań.

W rozdziale piątym poddano weryfikacji hipotezę, że pomoc prawna stanowi jeden z istotnych elementów modelu współpracy w europejskiej przestrzeni prawnej. W tym celu dokonano szczegółowej analizy podstawowych założeń współpracy w sprawach karnych, cywilnych i administracyjnych w Unii Europejskiej. Przeprowadzone badania pozwalają na wskazanie istotnych elementów modelowego ujęcia współpracy organów lub sądów w sprawach administracyjnych w europejskiej przestrzeni prawnej na tle – intensywniejszej w obecnym stanie normatywnym – współpracy w sprawach karnych i cywilnych. Wspólnym fundamentem, z którego wywodzi się idea współpracy w europejskiej przestrzeni prawnej w tych dziedzinach oraz w sprawach administracyjnych, jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania Unii Europejskiej, w szczególności jej rynku wewnętrznego, budowanie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom oraz przestrzegania zasad państwa prawnego w obrębie całej Unii. Zbadanie rozwiązań prawnych odnoszących się do współpracy w sprawach karnych, cywilnych i administracyjnych pozwala na skonstruowanie modelowego ujęcia współpracy w europejskiej przestrzeni prawnej. Do istotnych aspektów (filarów) tego modelu należą zagadnienia rozgraniczania jurysdykcji, uznawania obcych aktów i orzeczeń oraz pomocy prawnej. Dopełnieniem modelu są, odrębne dla poszczególnych dziedzin, ramy instytucjonalne (tryb) współpracy oraz mechanizmy wspierające współpracę pod względem prawnym, technicznym i logistycznym. Współpracy tej towarzyszy zbliżanie lub ujednoczanie przepisów proceduralnych państw członkowskich w danej dziedzinie, stosownie do zakresu posiadanych przez Unię Europejską kompetencji.

Międzynarodowa pomoc prawna jest najbardziej jednorodnym i wyraźnie ukształtowanym obszarem w ramach współpracy w europejskiej przestrzeni prawnej. Wspólne dla wszystkich obszarów współpracy są dotychczasowe mechanizmy pomocy prawnej - pomoc przy doręczeniach oraz pomoc w postępowaniu dowodowym, które są uzupełnione przez współpracę w zakresie wymiany informacji, wywodzącą się ze współpracy w postępowaniu dowodowym.

Mając na względzie rozważania zawarte w poprzednich rozdziałach można zauważyć, że regulacje unijnego prawa pochodnego w zakresie międzynarodowej pomocy prawnej w dużej mierze czerpią z dorobku Rady Europy (w zakresie pomocy prawnej w sprawach administracyjnych i karnych) oraz Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego (w zakresie pomocy prawnej w sprawach cywilnych). Warto odnotować, że w trakcie prac nad konwencjami Rady Europy dotyczącymi pomocy prawnej przy doręczeniach i w postępowaniu dowodowym czerpano z konwencji haskich dotyczących pomocy prawnej w sprawach cywilnych. Współpraca w sprawach karnych i cywilnych ma jednak wyraźną podstawę traktatową, co pozwoliło Unii Europejskiej na unormowanie wszystkich aspektów wskazanego modelu współpracy zasadniczo w drodze rozporządzeń. Natomiast z uwagi na brak ogólnej kompetencji UE w tym zakresie odnośnie do spraw administracyjnych i zasadę autonomii proceduralnej państw członkowskich, omówiony w rozdziale 5 obszar współpracy w sprawach administracyjnych należy traktować jako *in statu nascendi*. Jak dotąd rozwija się ona w oparciu o szczegółowe kompetencje Unii Europejskiej wywodzone z przepisów dotyczących poszczególnych polityk. W wyniku badań przeprowadzonych w rozdziale trzecim i piątym, można stwierdzić, że, mimo ograniczonej ogólnej kompetencji w badanym zakresie, wszystkie istotne aspekty modelu współpracy w unijnej przestrzeni prawnej, są, w mniejszym lub większym natężeniu, już obecne w ramach współpracy w sprawach administracyjnych.

Badania przeprowadzone w niniejszej pracy pozwalają również na zaprezentowanie kilku wniosków o charakterze ogólnym.

Po pierwsze, w związku z globalizacją stosunków społecznych i gospodarczych, a w Europie ponadto w związku z rozwojem struktur integracyjnych, zaobserwować można w relacjach między państwowymi osłabienie zasady terytorialności. Zasada ta

przejawiała się w ograniczeniu uprawnień organu lub sądu do podejmowania czynności w postępowaniu tylko do terytorium danego państwa. W konsekwencji za niedopuszczalne uważano dokonywanie takich czynności na terytorium innego państwa oraz nie uznawano skutków czynności przeprowadzonych przez organy obcego państwa na jego terytorium. Jako źródło tak pojmowanej zasady terytorialności wskazywano zasadę suwerenności. Wzrost na przełomie XX i XXI w. roli prawa międzynarodowego, jako czynnika kształtującego stosunki międzypaństwowe w związku z procesami globalizacji i integracji europejskiej, sprawiły, że takie pojmowanie suwerenności, jako władzy najwyższej i nieograniczonej, zarówno w stosunkach wewnętrznych państwa, jak i jego stosunkach zewnętrznych uległo zmianie. Ograniczenia suwerenności na skutek zaciągania zobowiązań prawnomiędzynarodowych są postrzegane jako nieodzowne we współczesnym świecie, a nawet jako przejaw korzystania przez państwo z atrybutów jego suwerenności. Przeobrażeniom ulegają mechanizmy pomocy prawnej – nastąpiło znaczne wzbogacenie form współpracy oraz zorientowanie pomocy prawnej na zezwolenie jednemu państwu na podejmowanie pewnych czynności na terytorium innego państwa. W świetle współczesnych regulacji ponadpaństwowych (umów międzynarodowych, aktów prawa unijnego) czynności procesowe podejmowane przez organy państwa wezwane do udzielenia pomocy są, co do zasady, wiążące dla organów państwa wnioskującego o udzielenie pomocy, co jest także przejawem osłabienia zasady terytorialności. Tendencje te są widoczne szczególnie w prawie unijnym i pozostają w ścisłym związku z ciężącym na państwach członkowskich obowiązkiem współdziałania w wykonywaniu prawa unijnego.

Po drugie, w dotychczasowym rozwoju prawa u podstaw pomocy prawnej leżała zasada wzajemności, zgodnie z którą państwo udzielające pomocy oczekuje, że państwo wnioskujące o udzielenie pomocy udzielać będzie pomocy w podobnej sytuacji. W stosunkach opartych na zasadzie wzajemności państwo nie może żądać pomocy w większym zakresie, niż byłoby w stanie samo udzielić. W świetle tej zasady przyjmowanie jednostronnych zobowiązań, bez wzajemności, godziłoby w suwerenność państwa. W rezultacie takiego założenia brak wzajemności stanowi usprawiedliwioną przesłankę odmowy udzielenia pomocy prawnej. Natomiast w ramach współpracy w sprawach administracyjnych w świetle prawa unijnego udzielenie pomocy prawnej stanowi obowiązek państw członkowskich UE, wywodzony z zasady lojalnej

współpracy, o której mowa w art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej. Z istoty wspólnych (ujednoliconych lub zharmonizowanych) regulacji obowiązujących między państwami członkowskimi Unii Europejskiej wynika wzajemność formalna, ponieważ regulacje te obowiązują tak samo we wszystkich państwach członkowskich. W realizacji obowiązku współpracy wzajemność stanowi zatem jedynie podkreślenie relacji zwrotnej w opartych na zasadzie wzajemnego zaufania stosunkach między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Nie stanowi natomiast warunku udzielenia pomocy prawnej. W konsekwencji także brak wzajemności (faktycznej) nie stanowi podstawy odmowy udzielenia pomocy prawnej.

Po trzecie, konieczność wykroczenia w postępowaniu administracyjnym lub sądownoadministracyjnym poza granice państwa, w którym toczy się postępowanie, niewątpliwie jest czynnikiem, który może negatywnie wpływać na szybkość postępowania, a w konsekwencji - na rozstrzygnięcie spraw w rozsądnym terminie. Z kolei powierzenie wykonania pewnych czynności procesowych organom innego państwa, ze skutkiem dla organów lub sądów państwa, w którym toczy się postępowanie, może być obarczone niepewnością co do tego, czy dana czynność procesowa została skutecznie dokonana, ponieważ przepisy obowiązujące w miejscu jej dokonania mogą różnić się od obowiązujących w państwie, w którym zasadniczo prowadzone jest postępowanie. Szczególne znaczenie w kontekście ochrony praw jednostek ma doręczanie dokumentów w obrocie z zagranicą z uwagi na gwarancyjny charakter przepisów o doręczeniach. Skuteczne pierwsze doręczenie dokumentu warunkuje realizację fundamentalnych praw procesowych strony składających się na prawo do dobrej administracji i prawo do sądu, w szczególności zabezpiecza czynny udział strony w postępowaniu oraz gwarantuje jej prawo do bycia wysłuchanym. Implikuje to konieczność równoważenia szybkości i skuteczności postępowania z prawami procesowymi jednostek.

Po czwarte, w celu zapewnienia należytej równowagi między szybkością i skutecznością postępowania a prawami procesowymi jednostek oraz w celu zagwarantowania pewności obrotu prawnego w europejskiej przestrzeni prawnej uzasadnione jest dążenie do wypracowania wspólnych reguł współpracy w sprawach administracyjnych. Obrót z zagranicą w postępowaniu przed organami i sądami państw członkowskich UE regulowany jest obecnie w aktach normatywnych o różnej genezie.

Taka mozaika przepisów prawnych sprawia, że międzynarodowa pomoc prawna w sprawach administracyjnych jest zagadnieniem złożonym i wieloaspektowym. Jednostronne (jednoetapowe z perspektywy danego, konkretnego postępowania administracyjnego) regulacje prawa krajowego nie odpowiadają potrzebie ustanowienia kompleksowych ram prawnych dla pomocy prawnej w sprawach administracyjnych (wspólnych dla wszystkich państw członkowskich). Prawodawcy krajowi nie są w stanie stworzyć drogą przepisów krajowych efektywnego reżimu prawnego określającego tryb realizacji wniosków rekwizycyjnych, który w zharmonizowanym i regulującym cały dwuetapowy proces pomocy w konkretnym postępowaniu kształcie obowiązywałby we wszystkich państwach członkowskich. Natomiast zakres zastosowania regulacji o genezie międzynarodowej lub unijnej, która jednolicie obowiązuje w kilku państwach (np. umowy międzynarodowej lub rozporządzenia unijnego), jest znacznie szerszy. Z istoty ich obowiązywania na terytorium kilku państw nie występuje bowiem terytorialne ograniczenie. Reguły zawarte w umowie międzynarodowej lub akcie prawa unijnego są identyczne lub zbliżone w państwach związanych postanowieniami umowy międzynarodowej lub aktu prawa unijnego oraz dotyczą zarówno etapu wnioskowania o pomoc, jak również etapu jej udzielania. Dlatego wydaje się, że w ramach rozwijania współpracy w sprawach administracyjnych niezbędne jest skierowanie uwagi na konieczność wypracowania w tym zakresie ponadpaństwowych regulacji prawnych.

Po piąte, umiędzynarodowienie stosunków społecznych, zwiększona mobilność osób, szeroko pojmowana europeizacja prawa krajowego pociąga za sobą zjawisko internacjonalizacji prawa procesowego na progu XXI w. Intensywnie dotyka ono, przedstawionej w monografii, międzynarodowej pomocy prawnej. Pomimo utrzymanej, co do zasady, autonomii proceduralnej państw członkowskich Unii Europejskiej coraz częściej regulacje międzynarodowe lub unijne wkraczają w niektóre sfery procedur krajowych, a funkcjonowanie organów i sądów bez wspólnej płaszczyzny porozumiewania się w sprawach administracyjnych jest znacznie utrudnione. W rezultacie oddziaływania prawa unijnego kształtuje się wspólna europejska przestrzeń administracyjnoprawna, w ramach której współpraca taka jest realizowana. W jej ramach wywodzące się z dotychczasowych mechanizmów międzynarodowej pomocy prawnej formy współpracy nie zostały wyparte, lecz stanowią w Unii Europejskiej istotny element kształtujący model współpracy organów i sądów w sprawach

administracyjnych. Dotychczasowe mechanizmy pomocy prawnej są uzupełniane o nowe formy współpracy administracyjnej państw członkowskich UE w ramach agencji europejskich, struktur sieciowych lub złożonych procedur administracyjnych współtworzą kooperacyjny model realizowania europejskiego prawa administracyjnego. Międzynarodowa pomoc prawna stanowi także istotny aspekt teoretycznego modelu współpracy państw członkowskich w sprawach administracyjnych w europejskiej przestrzeni prawnej skonstruowanego na podstawie analizy współpracy sądowej w sprawach karnych lub cywilnych. Model ten całościowo obejmuje zagadnienia rozgraniczania jurysdykcji (w znaczeniu międzynarodowej właściwości), uznawania skutków aktów obcej władzy publicznej oraz systemu pomocy prawnej. Za pomocą tego modelu można opisać także współpracę w sprawach administracyjnych, w tym szeroko rozumianą międzynarodową pomoc prawną z perspektywy państwa członkowskiego Unii Europejskiej (w monografii – z perspektywy Polski).

V. Działalność ekspercka, organizacyjna oraz popularyzatorska

W mojej działalności naukowej można wskazać też wkład w publikację periodyków prawniczych. Jestem członkiem zespołu redakcyjnego ogólnopolskiego kwartalnika prawniczo-administracyjnego „Causus”, wydawanego przez Krajową Reprezentację Samorządowych Kolegiów Odwoławczych. Ponadto brałam udział, jako członek zespołu recenzentów, w pracach nad publikowaniem „Probleatów Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” (wydawanych przez Instytut Europeistyki UJ) oraz „Rocznika Administracji Publicznej” (wydawanego przez Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie).

Uczestniczyłam w sporządzeniu ekspertyzy dla organów władzy publicznej, tj. opinii w sprawie kompetencji Unii Europejskiej i państw członkowskich do zawierania umów międzynarodowych z państwami trzecimi w zakresie pomocy prawnej oraz zasad ratyfikacji umów mieszanych z dnia 20 VI 2008 r. (współautor: P. Mostowik, ekspertyza zamówiona przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej).

Natomiast jako przykłady mojej działalności popularyzatorskiej można wskazać m.in. prowadzenie wykładu inauguracyjnego w ramach pierwszej edycji projektu organizowanego przez Katedrę Prawa Konstytucyjnego UJ „Młodzieżowa Akademia Praw Obywatelskich” na temat obywatelstwa Unii Europejskiej, wygłoszony w dniu 7 października 2016 r., oraz zajęcia prowadzone z zakresu prawnych aspektów własności oraz krajowego i międzynarodowego obrotu dziełami sztuki i nieruchomościami w ramach „Akademii Dziedzictwa” (studiów podyplomowych prowadzonych przez Małopolskie Centrum Kultury we współpracy z Małopolską Szkołą Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie). Ponadto są nimi publikacje na tematy prawnicze w czasopismach nieprawniczych: *Obrót dobrami kultury w Unii Europejskiej – konsekwencje dla Polski*, „Kultura Współczesna” nr 2 z 2004 r., oraz *Opodatkowanie podatkiem VAT dzieł sztuki, przedmiotów kolekcjonerskich i antyków*, „Gazeta Antykwareczna” nr 12 z 2003 r.

Szczegółowe informacje o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki zostały przedstawione w załączniku nr 5 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

Mariusz Niedziwicz

